3 1761 07143095 3

Reviewk, Emil
Polshcha ide--ta i ne odna, a dvi

DK
4390
R48
1917
c.1
ROBA

Digitized by the Internet Archive
in 2010 with funding from
University of Toronto

http://www.archive.org/details/polshchadetaneod00revi

ОМЕЛЯН РЕВЮК

ПОЛЬЩА ЙДЕ
ТА Й НЕ ОДНА А ДВІ

132

108
163

НАКЛАДОМ ФЕДЕРАЦІЇ УКРАЇНЦІВ
UKRAINIAN FEDERATION of U. S.
108 Second Avenue, New York, N. Y.

DK
4390
R48
1917
c. 1
ROBA

Presented to the

LIBRARY *of the*

UNIVERSITY OF TORONTO

by

Peter Krawchuk

300

ФЕДЕРАЦІЯ УКРАЇНЦІВ В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ.

ОМЕЛЯН РЕВЮК

ПОЛЬЩА ЙДЕ!
ТА Й НЕ ОДНА, А ДВІ!

Товариство Просьвіти
імени
М. Павлика
в
Ланюк.

108
163

Ukrainska Knyharnia
350 Kinistino Ave.
Edmonton - Alberta.

1917
НЮ ЙОРК

LIBRARY
UNIVERSITY OF TORONTO
25
'69

Дивна вістка рознесла ся по світї дня 5. падолиста 1916 року. Австрійський та нїмецький цїсарі видали проклямацію, проголошуючу самостійну Польщу. Рівночасно австрійський цїсар вислав президентови своїх мінїстрів письмо, в котрім заявив бажанє, щоб надати Галичинї краєву автономію.

Як телеґрами рознесли сї вістки по світї, забило ся радісно не одно серце. Втїшив ся певно не один Поляк. Але врадував ся певно й неодин не-Поляк. Австрія і Нїмеччина зискала прихильність неодного демократа, бо вістка говорила: Отсе розкуто один народ. Отсе зроблено один крок близше до визволеня народів. Отсе ми знов наблизили ся до здійсненя національної волї.

Але межи всїми народами світа ледви чи був народ, котрого ся вістка так близько обійшла як нас Українців. Наш народ близький сусїд польського народа. Наш народ жив довгі віки з Поляками в однїй державі. Пять сот лїт мучив ся в тій злуцї, поки стокількадесять лїт тому назад не впала польська держава через гнїт робочих мас, через переслїдуванє непольських народів та чужих польським панам віроісповідань. Впало польське королївство, але наш нарід довго памятав і ще доси памятає ту давну польську неволю і гірко її згадує в устних переказах та письменній творчости. Згадує її тим більше, що з давної влади польської шляхти богато лишило ся ще й по упадку польської держави.

І тому Українцї почувши про проголошенє самостійної Польщі стали питати ся:

Яка-ж се самостійна Польща повстала дня 5-го падолиста?

Чи се повстала независима польська держава, в котрій польський народ буде втїшати ся свободою, але не буде відбирати свободи иншим народам?

Чи може повстала з гробу давна польська держава, самостійна супроти других держав, але в середині з панованєм чоловіка над чоловіком, одної верстви народа над другою, одної нації над другою, одної віри над другою?

Чи не повстала се історична Польща, проклята нашим народом словом, в пісни і в письмі?

Чи не повстала отсе давна Польща, проти якої все українські люди зривали ся до повстаня?

На отсї питаня попробую осьтут відповісти.

I. ЩО ЗНАЧИТЬ НОВА САМОСТІЙНА ПОЛЬЩА

1. ГРАНИЦІ САМОСТІЙНОЇ ПОЛЬЩІ

Проклямація обох цісарів з дня 5. падолиста творить самостійну Польщу, але не з усїх польських земель, а лише з тих, що до війни належали до Росії, а підчас війни були здобуті австрійськими і нїмецькими військами. Отже до будучої Польщі не мають належати польські землї, що до війни належали до Нїмеччини, т. зн. Познанщина та польські землї у Східній Прусії, або разом край величини східної Галичини з трома мілїонами Поляків. Заяви нїмецьких полїтиків вказують, що Нїмеччина нїколи не відступить Польщі сих земель, хоч вони є дїйсно польські, хоч вони населені збитою польською народною масою. Нїмеччина думає далї трактувати ті землї як нїмецькі і не покидає надії знїмчити народ, що там мешкає.

Польська часть Галичини та Шлезії покищо також не буде належати до самостійної польської держави, хоч австрійські полїтики не перечуть, що Австрія пізнїйше віддасть їх Польщі, і навіть виразно роблять Полякам таку надію.

Але на всякий случай теперішня самостійна Польща, так, як вона була проголошена дня 5. падолиста, не буде обнимати анї польської території, що належить до Нїмеччини, анї земель заселених Поляками, а приналежних до Австрії. Так отже північну, західну та південну границю ново-утвореної

Польщі мають становити дотеперішні границї межи Росією і Німеччиною та межи Росією і Австрією.

Що-ж до східної границї тої нової польської держави,то падолистова проклямація цісарів ще її не означила. Проклямація каже, що ся границя буде установлена пізнійше; покищо до нової польської держави мають належати всї давні польські землї, забрані від Росії. Другими словами, східна границя теперішної польської держави йде російсько-німецькою боєвою лінією.

Що значуть ті границї для Українців?

Що-ж ся границя означає для нас? Таке означенє польської держави значить, що Німеччина та Австрія не хочуть робити польської держави з земель, населених збитою польською народною масою, або, як се по вченому звуть, з етноґрафічної Польщі. Противно, вони від тої етноґрафічної Польщі відривають на заході Познаньщину та польську землю в пруській Шлезії, на півночи польську територію в Західній Прусії, і польську часть Галичини і Шлезії на полудни, а зате віддають Полякам непольські землї на схід від польської території. За Познань, Шлезію та Західну Прусію, в якій є разом понад три міліони польського народа, Німеччина та Австрія дають Полякам землї, замешкані збитою масою українського населеня, дають покищо українські повіти холмської, волинської, люблинської, сїдлецької, городенської та мінської ґубернії, які вже тепер стоять під воєнною управою австрійського та німецького уряду, і рівночасно роблять їм надію, що польська держава буде зростати в міру того, як осередні держави будуть посувати ся на схід. З отсего виходить, що на основі цісарської

проклямації з дня 5-го падолиста попали під польське пановане українські землї, що лежать на схід від польських, а тягнуть ся аж по боєву лінію, або разом українська земля величини західної Галичини з одного і пів до двох мілїонів українського населеня. Попала отже під нову Польщу українська Холмщина, там, де російський уряд силою греко-католиків навертав на православє, а польські ксьондзи на римо-католицизм, попала Волинь, де лежать славні побоєвища з часів воєн українських хлопів проти польської шляхти, де розтягнулись могили Берестечка, попали непроходимі лїси і болота над рікою Припетю. Попали під польське пановане наші брати Холмщаки, Волиняни та Пинчуки.

Нащо проголошено самостійну Польщу?

Того всего можна було сподївати ся від довгого часу, бо від давна ріжні події на се вказували.

Коли австрійські та нїмецькі армії та польські леґіони заняли Холщину, австрійський та нїмецький уряди не творили осібного уряду для польських, а осібного для українських земель,але прилучили холмську, українську землю до люблинської, переважно польської ґубернії і піддали їх під одну спільну управу. Першим ґубернатором став австрійський полковник Гавзер і він зараз в розмові з польськими кореспондентами заявив, що Волинь буде також прилучена до Польщі.

Урядові цивільні круги Австрії та Нїмеччини також не крили ся зі своїми намірами, а часопись "Norddeutsche Allgemenie Zeitung" півурядово обіцяла Полякам, що за польські землї, забрані Нїмеччиною, Поляки дістануть в заплату українські землї на схід від Польщі.

Не крили ся з тим також Поляки. Вони про се отверто писали в польських, німецьких та мадярських ґазетах, а відомий польський ґазетяр і політик Студніцкий видав в Берлїнї книжочку, в котрій яко Поляк згоджував ся з тим німецьким пляном відшкодованя Поляків українськими людьми і навіть отверто заповідав, як Поляки будуть тих Українців польщити. З правдивою бутою пруського шляхтича він заявив в своїй брошурі, що супроти Українців Полякам прийдеть ся ужити таких самих способів, яких вживають Прусаки супроти Поляків в Познаньщинї, отже: треба буде заборонити народови вживати рідної мови, завести примусове навчанє чужого язика, забирати примусом і насильно землї від народа і таке инше.

Куди має піти австрійська та німецька полїтика супроти Українців, на се вказувало також і те, що австрійські власти не дозволяли Українцям з Галичини їхати на Волинь та Холмщину вести там просвіту серед своїх братів та орґанїзувати їх для взаїмної помочи та оборони перед воєнною нуждою. Доперва по довгих заходах пару одиницям вдало ся добути від австрійських властий дозвіл піти на Волинь та Холмщину, але лише для збираня для австрійської армії добровольців. І не пускали Українців на Волинь та Холмщину в той сам час, коли польські шкільні товариства дістали вільну руку і робили собі з українським населенєм, що хотїли. І прилучували українську землю до польської в той самий час, коли литовських земель не злучували з польськими, але віддїлили в осібну провінцію, піддали під осібну управу і дозволили Литовцям орґанїзувати економічні та просвітні товариства, закладати приватні литовські ґімназії і другі школи.

Тепер та небезпека, котра грозила Українцям від довшого часу, на котру вказували ріжні події, наблизила ся до нас зовсім близько дня 5 падолиста 1916 року. Німецька та австрійська армії знайшли ся в скрутнім положеню через брак війська та, щоби зарадити сему, проголосили польську державу, рахуючи, що така Польща буде могла стягнути все здібне до зброї населенє в польську армію під німецькими ґенералами. Ввиду сего, що головним поводом відбудованя Польщі була потреба війська, тому Австрія і Німеччина старали ся зробити ту Польщу як найбільшою, щоби польські урядники могли стягати військо з як найбільшого краю. Ось чому Австрія і Німеччина, проголошуючи самостійну польську державу, не ограничили її на польську територію, хоч вона вся вже в руках Австрії та Німеччини, але промовчали справу східної границї і відложили її означенє до пізнійшого часу, а тимчасом піддали під польську управу землї давної Польщі, відобрані від Росії, так польські як і українські, аж по саму боєву лінію. Ось яким чином та через що Українцї з Волиня, Холмщини та Поліся попали під польське пановане.

2. ПОРЯДКИ В НОВІЙ ПОЛЬСЬКІЙ ДЕРЖАВІ

Пізнали ми границї польської держави, як вони були установлені дня 5. падолиста і як вони можуть далї посувати ся. Пізнали ми, що коло два мілїони Українців вже попало в польську державу. І саме собою насуваєть ся нам питанє, як будуть жити наші брати в тій новій польській державі. Се питанє ще важнїйше, як питанє границь. Не в тім сила, що кобила сива, тай не те важне, що Українцї попали ся у польську державу. Українцї мо-

глиб попасти в чужу державу та мимо сего чути ся в ній вдоволеними. І Німці і Італійці і Французи попали у швайцарську державу, але ніхто з них не жалуєть ся на неї. Мають там такі порядки, що всїх вдоволяють. Та які се будуть порядки в будучій польській державі? Чи будуть під ними Українці щасливі?

А. Полїтичний устрій польської держави

Про те, який буде полїтичний лад в польській державі, сотворенїй цїсарськими проклямаціями дня 5. падолиста, ми знаємо не богато. Однак і те, що ми вже знаємо, вистарчає, щоби її незлюбити.

Польща буде королївством

Наперед сама проклямація цїсарів заявила, що польська держава буде дїдичною монархією, т. зн. що на її чолї буде стояти не чоловік, вибраний волею народа з помежи народа, як у Злучених Державах, Франції, Швайцарії і других републиках, але буде панувати представитель якоїсь пануючої родини, якийсь князь, король або цар. З дїда на батька, з батька на сина, зі сина на внука або на якого иншого кревного, буде переходити найвисша власть в польскій державі без огляду, чи чоловік, на котрого ся власть переходить є сильний умом, чи нелїтна дитина, чи зівялий старець, чи чоловік зі здоровим розумом, чи хорий умово ідіот, чи людина чесна, моральна, дбала за других, чи безчесний падлюка, неморальний грубян, безглядний самолюб.

Історія вчить нас, що република не все означає свободу та що монархія не все значить рабство. Бувають і републики тиранські; бувають і монархії, свобіднїйші від републик. Та мимо сего монар-

хія повинна бути хиба тоді, та лише для того, що так хоче народ, що народ уважає її доброю і корисною для себе. Тимчасом історія показує нам аж надто богато фактів на доказ, що пануючі роди не дивлять ся за народним добром, а лише за своїм власним інтересом. Щоби догодити собі і здобути наживи, хвали і власти та забезпечити її для своїх потомків, вони зраджують народні інтереси. Щоби побільшити й утвердити свою власть, вони старають ся привязати народ до своєї родини, та не дбаючи за його добро, але понижуючи освіту та поширюючи серед темного народа віру в нібито надлюдські сили пануючого, в нібито надземні права та буцімто божеське походженє королївської власти.

Пануючі роди ще не зрозуміли, що сила держави лежить в щастю її горожан; вони не позваляють свобідно розвивати ся ні одиницям ні громадам, ні віроісповіданям, ні народам. Вони думають, що їх власть буде забезпечена тоді, як всї люди їх держави будуть однакової віри та одної народности. Та тут часто мало не в кождій державі попадають ріжні народи попри себе, а вже в кождій живуть люди ріжних релїґійних переконань. Мудра полїтика наказувала-би монархам признавати повну волю кождій релїґії і повну рівноправність кождій нації, але монархам місто сього забагає ся привертати людий на одну націю. Колиж народи надто свідомі, коли віроісповіданя занадто сильні, щоб з ними можна провадити таку полїтику, то монархи пробують другої, пускаючи одну націю на другу, тровлячи одно віроісповіданє на друге, щоби нарід був роздїлений спорами, а вони над ним легко панували. Ось так монархи починають релїґійні та національні переслї-

дуваня, ось так вони для своєї власти розбуджують релїґійні спори та національні боротьби.

До того монархи все і всюди лучать ся з клясою гнобителїв. Будучи самі галапасами вони очевидно чують ся близшими всяким визискувачам, як визискуваним. "Пан з паном, а Іван з Іваном"— і королї і цїсарі всї лучать ся в одну силу з другими ворогами визволеня народних мас.

Народні права в Польщі

Тепер насуваєть ся питанє: А який вплив буде мати народ польської держави на її полїтичні справи? Яка буде конституція польського королївства, сотвореного дня 5. падолиста, 1916 року? Докладної відповіди также не можна дати, бо цїсарі, проголошуючи самостійність польської держави, сказали в своїй проклямації лише те, що будуча Польща буде конституційною монархією, т. зн. що в ній буде панувати якийсь королївський рід, а попри нього народ також буде мати якийсь вплив на полїтику. Але який саме той вплив має бути, чи такий широкий як в Анґлії, чи такий обмежений, як в Росії або Прусії, того не сказати.

Однак рівночасно з цїсарською проклямацією прийшли з Польщі вістки, котрі дещо більше говорять про сю справу і позваляють представити собі докладнїйше польську державу.

Наперед прийшли вістки, що міста в польській державі дістануть громадську самоуправу, що значить, що мешканцї кождого міста будуть самі правити справами свого міста через своїх представителїв. Та ті самі вісти сказали, що до тих мійських управ населенє буде вибирати своїх представителїв не загальним, рівним, безпосередним і тайним голосо-

ванєм, але поділене на курії, в менчих містах три, а в більших аж шість.

Незадовго потім прийшла друга вістка, що в польській державі вже радять над виборчим законом до польського сойму у Варшаві. І знов майже ніхто там не думає про загальне, рівне, тайне і безпосередне право голосованя, яке дає більшости народа яку-таку можність впливати на політику. Пишуть, що виборчий закон польської держави має бути опертий на куріяльнім голосованю. Народ не буде голосувати разом як рівні з рівними, але поділений на курії, на кляси виборців після маєтку і т. п. Таке голосованє куріями заводить ся на те, аби курії земельних посїдачів або капіталїстів дати більший голос, більше послів та більший вплив на політику, ніж працюючим клясам. Куріяльна система є на те, щоби нарід нібито й мав право репрезентації в парляменті, але, аби він того права не мав на ділї, аби се право було за дїдичами і фабрикантами.

Виходить з сього, що в будучій польській державі не думають народним робочим масам дати вплив на політику. Так у місцевій політиці, як в державній політиці буде рішати передовсїм голос польської шляхти, та польських фабрикантів, словом горстка дуків буде мати більше значінє, як міліони працюючого народа.

Б. Громадські порядки в новій Польщі

Се буде мати великий вплив на житє народа в польській державі. "Кожда рука до себе крива", кождий чоловік передовсїм дивить ся за своїм інтересом. Тож польська шляхта та польські капіталїсти будуть використовувати свій політичний вплив в польській державі і в громадах на те, щоби попи-

рати свій інтерес, щоби набивати кишені капіталїстів та шляхтичів добром, виробленим хлопами та робітниками, та щоби зі себе здоймити всї тягарі, а вкладати їх всїх на плечі робочого народа. Будемо мати в польській державі суспільний гнет, визиск одної кляси другою, визиск робітника капіталїстом та визиск хлопа дідичом, а той визиск буде попирати вся державна сила польської держави.

В. Національні права Українців в Польщі

Шляхта та капіталїсти, що на основі виборчих законів будуть мати перевагу в польськім соймі, очевидно будуть уважали себе Поляками і будуть не признавати національної толєрації. За весь час спільного державного житя з Українцями польська шляхта не признавала їм національних прав та гнобила їх національний рух всякими способами. Навіть як польська держава впала ослаблена козацькими війнами, навіть тоді польська шляхта не перестала національно та полїтично кривдити Українців. В Австрії вона не допускала до розвою української національної культури та тамувала поступ українського народа всею силою австрійського правительства, свого полїтичного впливу у віденськім парляментї та в центральнім урядї, своєю перевагою в галицькім соймі та краєвій адміністрації. Закон і беззаконє були однаково добрими средствами. І найсумнїйше в цїлій справі те, що проти українського народного руху станули не лише пануючі верстви, але навіть робочі маси польського народа та народні партії польських хлопів та робітників проняли ся національною ненавистю до Українців. Не лише в Австрії, в напів польській провінції Галичинї, але навіть в Росії, де польський народ сам

був угнетений, навіть там польські шляхтичі ставили ся ворожо до українського національного руху. Не маючи в своїх руках власти, вони щували російський уряд на Українців. Ті самі Поляки, що самі терпіли національний гніт, що самі робили повстанє проти російського панованя, ті самі Поляки робили доноси на український рух яко на зраду держави, на Українців як на бунтарів. Звичайним коником, на котрім виїздила польська шляхта в Росії на герці проти українства, був донос, що український рух то німецька інтриґа. І в той самий час, коли одна часть польської шляхти денунціювала Українців як зрадників Росії, заплачених марками німецьких аґентів, в той самий час друга частина польської шляхти (ба навіть цілого громадянства) доносила на Українців перед австрійським урядом яко на зрадників Австрії, плачених російськими рублями. І сї доноси робили в той самий час, коли в Галичині піддержували всїми силами москвофільство серед нашого духовенства і селян.

Словом, історія національних відносин Поляків до Українців се один довгий ряд національної нетерпимости і національного утиску. Не маємо найменчої причини припускати, що в будучности буде інакше. Ніщо не заповідає, що ся політика Поляків проти Українців може змінити ся. Противно, ми маємо причину підозрівати, що вона стане гірша. Давнійше проти Українців стояла польська шляхта та польська буржуазія, а польські хлопи і польські робітники стояли проти польської шляхти і проти польської буржуазії і нераз нам давали поміч у нашій борбі за наше національне визволенє. Але тепер мусимо сказати, що в послїдних лїтах, на жаль, проти українського національного руху повстає не

лише польська шляхта і буржуазія, але що проти нас стає "польська шляхта і польскі люд." Се нам заповідає національний гнет в польській державі, гнет більший, всестороннїйший, безпощаднїйший, ніж досї.

Г. Релїґійна рівноправність в новій Польщі

Та се ще не все добро, якого певно можемо сподївати в польській державі. Ось в кілька днів по цїсарській проклямації телеґрами з Польщі та Нїмеччини стали величати широкі свободи, які народ буде мати в польській державі. На доказ заповіли, що в будучій польській державі мойсеєве віроісповіданє буде мати рівні права з римо-католицькою вірою. Тою телеґрамою хотїли также Жидів зробити прихильниками нової польської держави. Але ми розуміємо її так, що лише мойсеєве віроісповіданє буде рівне перед правом з римсько-католицьким віроісповіданєм в будучій Польщі. Колиб польські пануючі круги задумали завести у себе повну рівноправність віри, якби вони хотїли дати кождому чоловікови волю визнавати собі релїґію, яку хоче, та вірити, як хоче, та молити ся до Бога, як сам уважає за найрозумнїйше, то вони булиб певно се сказали. Проголошуючи світови, що в польській державі лише визнавцї мойсеєвої релїґії будуть рівноправні з римо-католиками польські пануючі круги признали ся, що вони не хочуть дати релїґійної рівноправности анї українським греко-католикам, анї українським православним, анї українським протестантам, анї Українцям, що признають ся до других віроісповідань, анї Українцям, що не належуть до жадного віроісповіданя. Словом, нова польська держава зараз на вступі заявляє, що вона не буде призна-

вати релїґійної свободи, але думає далї йти дорогою релїґійної нетерпимости, дорогою, котрою йшла давна польська держава, дорогою, яка також причинила ся не мало до її упадку.

* * *

Нова Польща і давна Польща

Бачимо, що польська держава, котра повстала дня 5. падолиста 1916 року, се не нова, вільна, відроджена Польща. Се повстає давна історична Польща, в котрій шляхтич визискував хлопа, в котрій полїтичне значінє мав лише король та шляхта, в котрій Поляк душив кождого, що не признавав ся за Поляка, в котрій загорілий та розюшений Єзуїтами римо-католик переслїдував кождого чоловіка, що не признавав ся до тої самої віри. Дня 5. падолиста 1916 року цїсарі Австрії та Німеччини воскресили давну Польщу з її клясовим, полїтичним, національним та релїґійним гнетом.

Д. Людська кровця — не водиця: проливати не годить ся

Але єсть одна новість в новій польській державі, якої не було в давній. Не будуть хлопи мали рівного права з дїдичами в новій Польщі, але не мали вони його й в давній Польщі. Будуть дїдичі визискувати хлопів, але визискували їх і за Польщі — та ще й знущали ся гірко. Не будуть мали Українцї рівного національного права з Поляками, але не мали вони його за давної Польщі. Не будуть не-римо-католики мати рівних прав з католиками, але не мали вони їх також за давної Польщі. Не богато в тих справах змінило ся. Але в однім настала гірша кривда.

Давна Польща признавала загальну військову службу лише для шляхти. Хлоп та міщанин йшов на війну хиба добровільно або яко чура, яко послугач пана.

За часів давної Польщі українські хлопи не мали обовязку йти до війська бити ся за польську державу, проливати кров за панів, за ту неволю, що терпіли в Польщі. Українські хлопи (на їх славу треба сказати) як били ся, то били ся звичайно за своє право, за свою свободу, за свій інтерес.

Аж ось тепер перший раз в історії українського народа Українці будуть платити Польщі не лише податок гроша, але й податок крови. Нова польська держава, як мало не кожда новочасна держава, буде мати загальну примусову військову службу. Всї Українці, що будуть належати до неї, будуть мусїли служити в польськім війську, а в разї потреби йти бити ся в польській війнї. Підуть українські сини лляти свою кровцю за ті кривди, які над ними буде видївати нова Польща, за національний гнет, за глум над своєю релїґією, за своє безправство, за панський визиск.

Вже тепер, в отсю хвилю, наших братів з Волинї, Холма, Полїся кладуть під міру польські асентерункові комісії. Вже тепер примірюють їм польські рогаті шапки польського війська. Тепер при екзецирцї кленуть українську матїр польські капралї. Вже скоро проллють свою кров українські люди за польську справу.

II. АВТОНОМІЯ ГАЛИЧИНИ

Рівночасно, як австрійський та німецький цісарі видали проклямацію про самостійну Польщу рівночасно сам австрійський цісар написав відручне письмо до свого президента міністрів, барона Кербера, в котрім висказав своє бажанє надати Галичині автономію і поручив йому приготовити відповідний закон. Подивім ся тепер, що значить автономія Галичини для українського народа.

1. ЩО СЕ ЗНАЧИТЬ АВТОНОМІЯ ГАЛИЧИНИ?

Слово "автономія" значить тілько, що "самоуправа". "Надати краєви автономію", значить надати йому самоуправу, або право полагоджувати свої справи самостійно. Завести автономію Галичини значить надати Галичині право рішати про свої справи самостійно.

Досї Галичина такого права не мала. Досї Галичина не була автономна. Богато-а-богато галицьких справ порішувано поза Галичиною, у Відни. Австрійський парлямент у Відни видавав закони, які обовязували також Галичину. Австрійські міністри мали власть над галицькими урядниками. Галицькі суди підлягали під контролю і нагляд австрійських найвисших судових властий.

А. Автономія Галичини в судах

Коли Галичина дістане автономію, то все те змінить ся. Галицькі суди не будуть піддані під заряд австрійського міністра у Відни, але під заряд галицького міністра у Львові. Вже не буде можна

жалувати ся в мінїстерстві справедливости, коли галицький судія надужиє законної власти і т. п. Вже не буде можна через послів вносити запитів в парляменті в справі надужить судейської власти. Вже не буде можна вносити відклику від засуду галицького суду до Відня, бо найвисша апеляційна власть для галицьких судів буде в Галичинї.

Ми знаємо добре, що те все значить для нас Українців. То значить, що всї суди будуть польські від споду до верху. Що там будуть надуживати закона на користь Поляків проти Українців, на користь шляхти, польських панів і польських підпанків проти наших хлопів та робітників. То значить, що скривджений Українець не буде мати надії дійти свого права і справедливости. Се значить, що над галицькими Українцями буде лише польський суд, сторонничий, несправедливий, дикий і жорстокий. І не буде жадної ради проти нього, жадного ратунку. Польські судї самі будуть судити Українців, а другі польські судї будуть рішати, чи перші польські судї не скривдили. Як в казцї, один вовк буде рішати, чи добре зробив другий вовк, що роздер ягня.

Б. Автономія Галичини в законодавстві

Зі заведенєм самоуправи Галичини австрійський парлямент втратить власть рішати про галицькі справи: вони всї перейдуть на галицький сойм. Від автономії Галичини галицький сойм буде рішати про такі важні справи, як податки, цла і мита, він буде рішати, нащо видавати гроші, буде рішати права горожанські мешканців Галичини; право релїґійної свободи, зборів, стоваришеня, преси; буде рішати, як хоронити приватну власність; буде

мати власть над цілим шкільництвом, від найнисшого до найвисшого; буде установляти карні закони; буде рішати, хто і як має засуджувати мешканців Галичини, і такі другі важні справи буде рішати.

У віденськім парляменті вже не будуть сидіти посли з Галичини, анї українські анї польські, і не буде там вже анї Польського Кола анї Українського Клюбу. Українські посли вже не будуть стрічати ся з польськими у віденськім парляменті, як рівні з рівними. Українські посли вже не будуть могти відкликати ся до других послів і других народів Австрії: Чехів, Німців, Італійців. Не буде можна в австрійськім парляменті примушувати міністрів до уступств. Через австрійський парлямент не буде можна відкликати ся до світа в українській справі. В парляменті не буде вже можна вносити інтерпеляцій (запитів) до міністрів за діяльність їх підвладних урядників в Галичині. Словом, українська справа сходить зовсім зі світового форум, яким будь-що-будь був австрійський парлямент, та перестає бути справою австрійської державної політики.

Про все буде рішати галицький сойм. Він буде видавати закони в справах, які перейшли на него з віденського парляменту. Він буде рішати, чи галицько-польські урядники нарушили закони. Він буде ухвалювати всї закони, що мають порядкувати житє галицьких Українців. Українська справа буде вся рішати ся у Львові. Українська справа робить ся внутрішньою справою Галичини і галицького сойму. З важної політичної справи австрійської злїтає у пропасть забутя яко дрібна внутрішна справа автономної Галичини.

Ба навіть і тільки нї! В галицькім соймі будуть мати перевагу Поляки і то польська шляхта та поль-

ське україножерне міщанство. Вони будуть рішали кожду справу після своєї волї. Вони будуть уважати себе за дійсних та одиноких представителїв галицького народа. Вони будуть могти сказати: "Народ то ми! Сойм то ми!"

Та шляхетсько-вшехпольська більшість галицького сойму надасть йому характер "польскеґо сейму". Українців будуть трактувати в нім як небажані елєменти, як зайдів, зрадників польськости, сейму і краю. Українська справа буде представлена в соймі і перед світом, як рак на тїлї "польскеґо люду Ґаліції" і "польскеґо сейму ве Львовє."

В. Автономія Галичини в адмінїстрації

Короною сеї автономної Галичини буде галицький уряд, очевидно польський з польськими урядниками і польський тим,що нїхто з поза "польської Галичини" не буде мати над ним нагляду. Австрійські мінїстри у Відни не будуть мати навіть права вмішувати ся в адмінїстрацію Галичини. Мінїстер внутрішних справ анї другі мінїстри не будуть мати права наглядати діяльність поодиноких урядників, анї контролювати, анї карати. Найвисшим і неподільним паном в Галичинї буде галицький намісник. Він, що правда, вже й досї мав великий вплив та майже независиме становище. Однак се було проти закона, проти правних постанов. Від заведеня автономної Галичини намісник Галичини стане дійсним і правним віцекоролем. А що він буде все з польської шляхти, то буде Галичина мати польського віцекруля.

Він буде правити Галичиною, як йому подобає ся, як буде треба польській шляхтї і буржуазії. Він зможе скасувати одним почерком пера конститу-

ти над Українцями, що дають їм власть діяти насильства над українським народом.

Та Українці не будуть спокійно терпіти, як Поляки будуть їм на голові кілки тесати. Не будуть тихо сидіти, як пани їм будуть в кашу плювати. Не сиділи вони спокійно досі. Повстали в козацьких війнах та гайдамацьких бунтах проти пановання польської шляхти. Бороли ся завзято проти національного та клясового гнету в Галичині. І не замовкнуть вони, як попадуть під нове польське пановане, чи в самостійній Польщі, чи в півсамостійній польській Галичині.

Національна боротьба, що горіла лютим полумєм в Галичині за послідних пятьдесять літ, що здержувала свобідний розвій обох народів, що нераз доходила до кровопролитя, та борба не втихне ані в автономній Галичині ані в самостійній Польщі, але буде ще острійша та ще лютійша.

Де два бють ся, там третий користає

Національна боротьба межи Українцями і Поляками мусить стягнути і на одних і на других тяжкі наслідки. В той час, коли другі народи будуть розважати над своїм поступом, над тим, як ліпше житє завести в себе, Українці і Поляки будуть витрачувати час, працю і гроші на національну боротьбу. Замість дбати за поправу шкіл, вони будуть сварити ся, хто, Українці чи Поляки, мають бути вчителями. Замість думати про те, як поправити зелізницю, вони будуть сварити ся, якою мовою зелізничі тикети друкувати. Замість старати ся о поправу громадських справ, вони будуть жерти ся зі собою, якою мовою треба про се говорити. Замість розважати, якими способами дійти б лекше в

судах правди, добити ся справедливости, вони сей час будуть марнувати на сварки, якою мовою мають говорити в суді або якою мовою мають бути написані написи над плювачками в судовім будинку.

Держава, в котрій народи будуть у вічній боротьбі за такі справи, не може розвивати ся на рівні з тими, що національних сварок не мають. Національна боротьба спиняє поступ і добробут мешканців, як се наглядно показує історія тих держав, що мали її в себе. Така держава мусить остати ся по заду других держав, мусить підпасти під вплив могучих сусідів і чи тепер чи в четвер, впаде жертвою внутрішної боротьби межи своїми народами. Польська історія дає нам один примір такої держави, що впала через гнет, який в ній завели її нерозумні, самолюбні діти. Чи не вистарчить один упадок Польщі, щоб незрячі побачили правду? Чиж треба їм, аби історія повторила ся?

Що значить полагодити національну справу?

Надармо хвалить ся Австрія та Німеччина, що вони своєю проклямацією з дня 5. падолиста 1916. рішили польське питанє. Величають ся їх уряди, що вони направили одну кривду на світі. Вихваляють ся їх аґенти, що їх уряди визволяють народи та лагодять національне питанє. Та те все пусті перехвалки. Не полагодила ще проклямація з 5. падолиста 1916 року польського питаня, бо не вдоволила вона ані Українців, ані навіть Поляків та не принесе спокою ні одним ані другим. Не направляєть ся кривди, коли завдаєть ся нову. Не полагоджено польського питаня, бо не визволено Українців з під Польщі. Не рішено національного пита-

ня, бо воно ще довго буде важною політичною справою.

Полагодить ся національну справу аж тоді, коли межи людьми не буде більше національних суперечок, коли люди перестануть сварити ся за свої права в тій справі. Ось такі розвязки національного питаня ми бажаємо. Ось такого рішеня українсько-польських відносин ми ждемо. Лише така розвязка може нас вдоволити та вічний мир поміж нами завести, коли не буде війни, ані мирної ані кровавої, межи Українцями та другими народами. Таке рішенє лежить однаково в інтересі Українців і Поляків і всего світа.

Щоб так полагодити українську справу і національну справу взагалі нате треба щоб всї народи мали однакові права. Треба, щоби один народ був з другим народом рівний, а не один паном, а другий рабом.

А. Національні права одиниці

В богатьох краях народ має широкі права. Вольно людям займати ся всяким бизнесом, до якого мають охоту та нагоду. Можуть їздити з місця на місце, з краю до краю. Не вільно їх арештувати без правної причини. Мають право признавати ся до такої релїґії до якої хочуть.Та не дано ще всїм людям права признавати ся до любої їм нації. Ще часто держави самовільно означують національність чоловіка. Коли на світї має настати дійсна свобода, коли маємо запевнити кождому чоловікови свобідний розвій його духової культури, то треба дати кождому чоловікови право признавати ся свобідно до нації, яка йому дорога. Кождому чоловікови треба законом забеспечити свободу стреміти до розвою

свого ума, до розцвіту своєї духової культури при помочи такої мови, освіти, науки, штуки, яка йому видаєть ся найліпша. Коротко кажучи, кожда держава має запевнити кождому горожанинови право признавати ся до тої нації, до котрої він сам захоче.

Б. Права нації в державі

Та сего ще мало.

Новочасна держава дає людям право свобідно висказувати свою думку, словом та письмом, збирати ся та свобідно обговорювати свої справи, та орґанізувати ся, щоб порядкувати своє житє після своїх поглядів. Але новочасна держава не забезпечує людям свободи плекати свою культуру, свою мову, літературу, науку, ширити освіту та знанє. Щоби забезпечити людям всесторонний свобідний розвій всїх сил чоловічих, повинна держава дати кождому народови право розвивати свою мову, літературу, штуку, освіту. науку. Кождий народ, повинен мати право самостійно рішати справи своєї культури. Кождий народ, що жиє збитою масою на якійсь земли, повинен становити одну цїлість для полагодженя своїх національних справ. Кожда держава повинна бути поділена на національно самоправні области, що заряджують самостійно своїми національними справами.

Поділ держави на автономні національні округи

Та сї національні автономні округи можуть служити ще другій цїли. Велика держава мусить дїлити ся на краї, чи провінції, чи ґубернії і віддати їм велику частину громадських справ до полагодженя. Досї мало не кожду державу дїлили на такі провінції самі пануючі після своєї вільної волї, нераз без

найменшого розуміня справи, от просто на основі своєї забаганки. Нераз знов при поділї держави брали під увагу історію краю. Стало ся се приміром, як відомо, з Галичиною, котрою обнято українські і польські землї, забрані разом від давної польської держави.

З такого поділу виходили великі шкоди, так для краю, як і для цїлої держави. Поділ був штучний, неприродний, не опирав ся анї на природу краю анї на природу, бажанє людий. Злучені зі собою народи були невдоволені з держави, що такий поділ завела. Щоби завести поділ новий природний і живий, треба його оперти або на природу краю або на природу людий, найлїпше на національно автономічні території. Кожда автономічна провінція в своїм соймі буде залагоджувати свої національні і полїтичні справи.

В кождім краю буде одна народна маса звязана спільним почутєм. Осьтак держава зі штучного та хлибісткого злипка країв перемінить ся в цїпку будову народних провінцій, в державу, що буде союзом, федерацією автономічних національно і полїтично народів.

Здійсненє такої програми мусить бути корисне для поодиноких народів, для поодиноких держав і для цїлого людства. Кожда нація буде обеспечена в своїм розвою. Держава стане дуща і могучійша, бо поодинокі народи будуть її цїнити, станутъ дійсно уважати її за свій рідний край. Для цїлого людства вийде зі сього немала користь: збогатить ся воно богатьома культурами та зближить ся до братерства людий. Найважнїйшою користю буде те, що війн не буде так часто, бо усунеть ся одна, хоч не перша і

найголовнійша, але все таки одна з важних причин війни, усунеть ся національне поневоленє.

В. Нація в межидержавних відносинах

Та улаштувавши так відносини націй до себе ми все ще не зовсім рішимо і полагодимо національну справу. Хочби ми перестроїли всї держави на основі національних автономічних країв, все ще одна або друга держава, один або другий цїсар або король забагне прилучити до свого царства якийсь народ з другої держави. Піде війна, потечуть ріки крови, знесуть гори трупів. Програє захланник війну, то не дістане бажаного, ще й сам втратить. Виграє, то забере, що йому треба. Бо у відносинах межи державами ще й нинї нема жадного права, нема нїякого закона. Там рішає воля дужчого, сильнїйшого, що має більше народа, армат, війська. В межидержавних справах одиноким законом єсть воля міцнїйшого, одиноким правом кулак!

Конечним наслїдком такого беззаконя в межидержавних відносинах мусить бути боротьба одної держави проти другої, а та боротьба час-від-часу мусить прибирати страшні форми війни. Анархія межи державами доводити до взаїмного підозріня межи державами, до взаїмного недовіря, до коштовних зброєнь, а час-від-часу до страшних траґедій, з яких найстрашнїйшою єсть без сумнїву теперішня світова війна.

Та ся війна єсть таким страховищем, що розбудила навіть камінні серця, що під її впливом навіть найтвердші лоби почали застановляти ся: які причини того всего? Чи не можнаби тому зарадити? Чи не можна-би завести межи державами такого ладу, як є тепер межи поодинокими людьми? Пре-

цінь і поодинокі люди колись жили без всякого закона, а одиноким правом була воля міцнійшого! Прецінь і межи поодинокими людьми таке беззаконє мусіло доводити до вічної боротьби кождого проти всїх! А прецінь люди з часом дійшли до того, що упорядкували відносини одного чоловіка до другого і нинї навіть найдужший, як хоче бути здоров і жити межи людьми, мусить поводити ся так, аби не шкодити другим своєю силою! Прецінь нинї і слабий і сильний для спільного добра і для мирного людського житя мусить нераз відмовити собі неодної приємности, здержати ся від неодного, що він так радо зробивби! А нераз то навіть і час і гроші і працю мусить посвятити для добра громади! А як не схоче, то громада його примусить!

Зачали люди шукати за способами, якби то зарадити беззаконю межи державами, якби то скасувати в межидержавних справах власть міцного, а на її місце поставити справедливість, людяність, закон. Почали люди думати, яких законів треба межи державами та хто має їх виконувати та хто має судити держави, що провинили ся перед правом.

Голос народа — голос божий

Відносини між людьми порядкували давно царі, королї, князї: вони видавали закони. З часом шляхта взяла собі то право разом з царями і королями. Ще пізнїйше богаті міщани здобули те право. А наконець здобули його народні маси. І нинї у всїх поступових краях нарід має широкі права щодо нових законів, які мають його обовязувати. Він їх ухвалює через своїх вибраних представителїв. Він також установляє державні податки. Подекуди нарід вибирає урядників, які мають виконувати зако-

ни, ухвалені народними представниками, а в декотрих державах народ вибирає навіть найвисшого урядника держави. Загалом можна сказати, що світ поступає до того, що народ набирає що раз більшого значіня в політиці, що він здобуває собі права порядкувати щораз більше справ.

Та воля народа нині ще дуже мало значить в межидержавних відносинах, де рішає звичайно воля пануючої родини і пануючої кляси. Тому нема чого й дивувати ся, що ті справи так часто ведуть ся проти народних інтересів, що пануючі в своїм інтересї видають війни, проливають людську кров, що після своєї волї силують людий до ріжних держав, чи люди хочуть, чи не хочуть. З того творить ся богато неладу, замішаня, колотнечі: одну війну скінчать, а зачіплені нею справи полагодять так, що вже й є готовий матеріял, аби почати десять нових.

І поступові люди хочуть зарадити сему так, щоби про межинародні справи рішав також народ та щоби про зміну границь рішав також народ та щоби народа не вільно переносити в другу державу без його дозволу. Иншими словами, так як нині народ голосованєм рішає, хто має для нього закони писати, таксамо народ своїм загальним голосованєм повинен мати право сказати, де він хоче належати, чи може він хоче бути самостійним. Бють ся тепер Французи з Німеччиною межи иншим і за те, де має належати Альзація та Льотаринґія; та се питанє не повинно рішати ся арматами, машиновими карабінами, а загальним голосованємо народа тих країв. Таксамо повинні рішити свою долю Серби і Айриші, Бури і Поляки і всї инші народи.

Можна би так запобіти неодній війнї. Воля самого народа заняла би місце нинїшних воєн. Бо

так як нині рішає війна, хто куди має належати, так тоді рішало би просте голосоване народа. Можна би без великої шкоди переводити таке голосоване частійше. Помилить ся раз народ своїм голосованєм і зробить нещасливий вибір, чомуж не мавби він мати права поправити собі той вибір і за кілька або кільканайцять літ щераз голосувати, до якої держави йому належати?

Чи можливо, аби народ сам рішив про себе?

Очивидно, що пануюча кляса не згодить ся на те добровільно, бож се значить пановане народа. Ясно, що проти таких проєктів повстануть всї пани і полупанки та окричать сей плян як шкідливий, невідповідний або навіть безбожний, а вже певно скажуть, що він непрактичний, то значить, не можна його перевести. Та так воно не є, бо сей плян народного голосованя про справи державної приналежности народа звернув на себе загальну увагу, чого доказом те, що французькі соціялїсти заявили ся, щоби мешканцї Альзації та Льотарингії самі загальним голосованєм сказали, чи хочуть належати до Франції, чи до Німеччини. Що на него звертають увагу навіть практичні дипльомати, та люди, що не належуть до соціялїстичних партій, доказ хочби той, що Арнолд Тойнбі, високий урядник в анґлійськім мінїстерстві заграничних справ, в своїй книжцї: "Народність та війна" також радить те саме, що французькі соціялїсти.

Ще дальше йде теперішний президент Злучених Держав, Вудро Вилсон, котрий не при одній нагоді заявив ся за тим, що кождий народ повинен мати право вибирати собі своїми вільними голосами державу, до котрої він хоче належати.

Навіть в історії маємо приміри, де народ загальним голосованєм рішав свою державну приналежність і инші важні справи. Ось до року 1905 норвежський народ був злучений унією зі Швецією, так як колись Українці були злучені з Литвою та Польщею, а потім з Москвою. Але з часом Норвежці не злюбили собі унію. І ось зарядили загальне голосованє серед народа, чи стояти їм в спілці зі Шведами, чи відлучити ся в зовсім осібну державу. І дня 13. серпня, 1915 відбуло ся се голосованє і впало 368 тисяч 200 голосів проти злуки, а лише 184 голоси за злукою. Отже Норвеґія відлучила ся від Швеції, а пару місяців потім вибрала собі осібного короля також загальним голосованєм. Впало сим разом 259 тисяч 563 голоси за князем Карлом з Данії, а 69 тисяч 264 голоси проти нього. І став Карло королем Норвеґії з волї Норвежців, з ласки норвежського народа.

Чомуж Норвежці могли-би рішати справу приналежности Норвеґії до Швеції, чому вони мали-б право рішати, хто має бути їх королем, а чому того права не малиб мати мешканці Альзації, або Поляки з Познаня, або Серби з Боснії, або Українці з Галичини? Чи їх мають забирати як звірів диких, як телят немовних, куди панам подобає ся?

ЗАКІНЧЕНЄ

Таких власне прав треба нам добивати ся для українського народа.

Треба нам передовсім добити ся у всїх краях, де живе наш народ, щоби там кождому чоловікови, отже й кождому Українцеви, вільно було признавати ся до такої народности, яка йому дорога. Чи буде наш народ жити в Австрії, чи в Росії, чи Польщі, чи в Угорщинї, всюди йому треба передовсім добити ся признаня своєї народности, щоби кождого чоловіка, що признаєть ся до українства, также закон признавав Українцем.

Треба нам далї добити ся в кождій державі, де живе український народ, щоби земля заселена українською збитою масою, була вилучена в автономний край, котрий мавби право заряджувати своїми культурними та краєвими економічними та полїтичними справами, а рівночасно з другими національними областями становив державу, зорґанїзовану як федерація автономічних націй. Нам треба добивати ся, щоби кожда держава, де живе, чи буде жити наш народ, перемінила ся у федерацію самоправних народностий.

Треба нам наконець добивати ся, щоби про державну приналежність нашого народа рішали не царі, не цїсарі, не королї, не чужі люди, але лише наш народ. Треба нам добивати ся того, щоби Українцїв прилучувано до Польщі, чи до Росії, чи до Австрії, чи де инде лише тодї, як нарід сам через загальне голосованє заявить, що він на се годить ся. А як народ під яку державу не хоче йти, то щоб

його не силували, не прилучали української землї до чужої держави без згоди українського народа.

Треба нам запротестувати проти того, що не питаючись галицьких Українців віддають їх в польську владу в автономній Галичині, а волинських, холмських та поліських Українців без питаня в руки польських панів в самостійній Польщі. Треба нам підняти протест в обороні їх людських прав. Треба повстати проти того, щоби їх заганяти в неволю як бездумні звірята.

Нехай вони самі скажуть, де вони хочуть належати! Най нарід скаже, що він думає про злуку з Польщею. Чи сяка, чи така буде його воля, най буде та його воля свята, най буде вона законом!

Се послїдне домаганє, певно стріне ся з опором тих держав, що хочуть загорнути до себе українську землю, отже передовсїм Поляків. Коли Українцї проти сього запротестують і зажадають загального голосованя народа про сю справу, то й додати не треба, що їх бажанє стріне ся з опором Поляків, їх союзників та слуг.

Поляки мають чого бояти ся загального голосу українського народа. Вони можуть певно сподївати ся, що якби так спитали Українців, чи вони хочуть належати до польської держави, то Українцї своїми голосами певно сказалиб те саме, що ще в 1655 роцї відповів український гетьман Богдан Зиновий Хмельницький польському послови Любовицькому,котрий від імени польського короля пропонував йому згоду поміж Поляками і Українцями. Наш нарід певно повторить ту відповідь Хмельницького, котру наш поет Іван Франко представив в такій формі:

"Пане куме Любовицький,
випиймо по чарці ще!
Щире серце гріє гарка,
а нещире най пече!

Мовиш: "Киньмо звади й свари,
все, що роз'єднало нас,
вимажімо з серця память
давнїх кривд, гірких ураз!

"Вольні з вольними, в любови,
як брат з братом, з другом друг,
рука в руку, межа в межу,
у двох тїлах один дух..."

Гарні се слова, їй Богу!
Проникають в кров і кість.
Сам старий Сильвестер Косів
чутливійших не повість.

Пане куме мій, ти мудра,
дуже вчена голова, —
та мене за дурня маєш
турчачи такі слова.

Добре знаєш, се принада,
свіжий, так сказать, хробак,
щоб по нїм козацька щука
зачепилась вам на гак.

Куме, куме! Не трепли ся!
Не кленись та не молись!

Слухай радше приповідки,
що малим я чув колись.

* * *

Був собі колись господар,
мав і поле і садок,
гарну хату і худобу,
пчіл чимало колодок,

жінку добру, челядь вірну,
дещо гроший під ключем,
так що завиділи люде,
називали богачем.

Був у него вуж домашній,
що нікого не кусав
і свобідно всюди лазив:
у ночи корови ссав,

а на день йому господар
від нетямної пори
ставив молоко солодке
у мищині край нори.

Вуж сей, то було хозяйське
щастє: і з роси й з води
в двір плило добро, сторичний
плід давали всї труди.

Пречудово скот плекав ся,
всїм на диво родив хлїб,
родив сад, роїлись пчоли,
мов лопатою хто гріб

до двора достатки всякі,
а нещастя відвертав:
град у всім селї збив поле,
при його границї став;

пошесть там не зазирала
нї до хат нї до хлїва,
обминала двір пожежа,
поле сарана й мишва.

Аж ось скоїло ся лихо!
Хлопчик був у хатї тій,
син господаря, плазунчик,
батьків любчик і пестїй.

От раз мати на снїданє
для коханого синка
на долївцї положила
у мищинї молока.

Хлопчик їсть і розливає,
от звичайно як дитя;
запах молока привабив
і вужа з його кута.

Він приповз і став хлептати
молоко, але в гнїві
хлопчик бац! вужа ударив
ложкою по голові.

Вуж не привичний до бійки
звив ся грізно, засичав,
і мов блискавка дитину
їдовитим зубом втяв.

Зверещав страшенно хлопчик;
батько зо страхом прибіг,
зараз зрозумів, що сталось,
та порадити не міг.

За вужем в скаженій злости
кинув ся, хотів убить,
та вуж бачучи погрозу,
в яму криєть ся в ту мить.

З буком надбіга господар,
вуж у ямі майже ввесь,
тілько хвіст іще з надвору
спішно в яму волочесь.

Не міркуючи богато,
люто вдарив чоловік,
і вужеви неборації
до крихітки хвіст відсік.

Та біди тим не поправив:
від отруйного жала
до доби його дитина
Богу духа віддала.

Сумував страшенно батько
і ходив зовсім недуж,
та в норі своїй від рани
мучив ся не менше й вуж.

А хоч рана й загоїлась,
він безхвостий, нездоров
відцурав ся хати, стайні
і подвіря і коров.

Та з ним разом давнє щастє
улетіло зо двора:
ниви витовк град у літї,
висушила степ жара.

хижа гусїнь сад об'їла,
від зарази скот попух,
в хату слабість загостила,
мов повіяв смерти дух.

Що робити? Рада в раду:
до ворожки вдав ся він,
чи не скаже, що за ворог
є причиною тих змін?

Поворожила ворожка
на бобах, чи на зірках,
тай говорить: "Сам ти, друже,
сам біду на себе стяг.

"Був приятель в тебе щирий,
що від зла тебе стеріг,
але першої образи
ти стерпіть йому не міг.

"Ти його зневажив тяжко,
тяжко гнїваєть ся він, —
ну, а гнїв його, мій друже,
се причина всїх відмін.

"І нема тобі ратунку,
пропадеш увесь до тла,
доки в вуглї твого дому
гнїв той мов огонь пала.

"Лиш одна тобі порада:
всьому гніву дати стрим
і перепросить ся щиро
із приятелем старим".

От тепер згадав господар,
як немудро се вчинив,
що в безумному розпалї
так вужа він поранив.

І подумав: "Конче треба
знов перепросить ся з ним,
бо погине вся худоба,
все добро піде як дим".

Мовив жінцї: "А постав но
край нори вужови знов
молока, а чей вернув би
знов у дім наш, до коров".

І поставила хозяйка
у мищинї молока,
та вуж виповзе, наїсть ся,
і до ями знов тїка.

А господарю що днини
гірше й гірше, хоч умри!
От він раз вужа підглянув,
як той повз собі з нори.

І говорить: "Вужу любий!
Що се враз на нас зайшло?
Чиж то сердитись нам треба?
Забуваймо гнїв і зло!

"Що минуло, те пропало,
хоч і як нам допекло;
жиймо, як жили давнійше,
щоб знов добре нам було".

Вуж на се відмовив: "Годі!
Що було, те загуло.
Але як забути горе,
що по серці нам пройшло?

"Адже-ж ти коли згадаєш,
що твій син в землї гниє,
то руку свербить, щоб тїмя
розторощити моє.

"А і я коли погляну
на відсїчений свій хвіст,
то отруйним зубом в тебе
вгриз ся'б, так лютує злість.

"Ти скажи: як нам єднатись?
Як тобі був любий син,
так менї мій хвіст. Даремно
тут шукать причин, провин.

"Не навернеть ся до мене
твоє серце, нї моє
не навернеть ся до тебе,
поки память в нас жиє.

"То найкраще нам розстать ся
Ти собі в своїм дворі

жий без мене, я без тебе
проживу в своїй норі".

* * *

Пане куме Любовицький,
ти розумна голова,
то ти певно й без пояснень
зрозумів отсї слова.

Сей господар — ваша Польща,
а той вуж, то козаки,
що на межах Польщі сїкли
бісурманськії карки,

що товклись по за пороги,
шибались на море, в Крим,
в очи хану і султану
дмухали пожарів дим.

І жилось тодї незгірше:
розживавсь богацтвом Лях
за козацькими плечима,
а козак в степах, полях

був свобідний і крихітку
ссав отого молока,
що напрятать, зберегати
помогла його рука.

Та счинилась сварка. Годї
тут шукать причин, провин;
нас болїло й вас болїло,
вам згиб син і нам згиб син.

Ну, скажи, як нам єднатись?
Як забути давне зло,
що кровавою межою
нам по серці перейшло?

Як примусить до коханя
серце, що в нім веть ся гад?
Відки взять душі довірє,
що зазнала стільки зрад?

Ні, мій куме! Краще чисто
розмежуймо ся, як слід:
вам хай буде ваша Польща,
Україну нам лишіть.

Ви собі пануйте в себе
на вині та на меду;
ми, як Бог дасть, будем пхати
і без вас свою біду.

Так мине сто літ чи двісті,
наші рани заживуть,
спомини всїх кривд і сварок
у непамять попливуть, —

замісь зрад і звад і сварок
набереть ся скарб новий
згідних ділань, спільних змагань
і сусїдської любви. —

пройдемо велику школу,
та не єзуїтську, ні! —

запануєм кождий в себе,
станем розумом міцні, —

от тоді — коли вчаснійше
ваша Польща не згорить —
час настане, любий куме,
про єднанє говорить."

Типографія Пропилеи
Ивана
М. Пеликана
въ
Лаврѣ.

Ціна 25 центів

З ДРУКАРНІ "НАРОДНОЇ БОЛІ",
524-530 Olive Street, Scranton, Pa.
1917

UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 11 09 07 03 002 9